

УДК 78:7.079

Гуменюк Тетяна Костянтинівна
доктор філософських наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
проректор з науково-методичної роботи
Київського національного університету
культури і мистецтв
t_gumenyk@bigmir.net
ORCID 0000-0001-9210-6424

Кривошея Тетяна Олександрівна
доктор культурології, в.о. професора
Національної музичної академії України
імені П.І.Чайковського
plato3@ukr.net
ORCID 0000-0001-7287-4274

РЕЦЕПЦІЯ «PEROLA BAROSSA» (ДИВОВИЖНА ПЕРЛИНА) В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Метою дослідження є розгляд сучасних рецепцій барочної культури в українських мистецьких практиках у взаємозв'язку і перетині культур різних епох. Одним із варіантів такого зв'язку культур є рецепція. **Методологію** дослідження становлять теоретико-інтерпретаційні моделі аналізу, метод моделювання світоглядних характеристик барокової чуттєвості в сучасних рецепціях (теоретичних і культурно-мистецьких). **Наукова новизна** полягає у розгляді проектної діяльності «Opera Ukraine» (вистава «Дідона та Еней» Г. Перселла), у розкритті актуальності барокових рецепцій в сучасному культуротворчому процесі. Для сучасної реконструкції композиторського задуму і барокової постановочної естетики автори проекту застосували метод історично поінформованого виконавства. Естетично-просвітницька й етична функції в цьому проекті нероздільні. Осягнення геніального музичного твору, унікально поєданого зі словом про нього, посилює його сутність як дивовижної перлини – «perolabarossa». **Висновки.** Рецепція культури «золотої аури» великих епох (Бароко) сприяє відновленню культурної ідентичності, застерігає від полікультурної фрагментарності, створює умови для налагодження зв'язків між культурними епохами. Мистецтво – це певний простір в цілісному полі культури. Окремі його види взаємодіють із соціокультурним середовищем. Як цілісна система вони історично мінливі, еволюціонують під впливом різних культурно-історичних факторів. Розвиток і поширення сучасних інформаційних технологій не тільки викликає до життя нові види і жанри мистецтва, а й безпосередньо впливає на процес творення й реалізації художніх творів, на характер їх сприйняття широкою аудиторією. Усвідомлення того, що сучасна людина втрачає цілісність, зазнають руйнації традиційні форми мистецтва, спонукає звернутись до культури бароко. Естетика бароко ремінісцентно перетворюється на один із визначальних маркерів масової культури.

Ключові слова: рецепція Бароко; «perola barossa»; розрив; сучасна мистецька практика; культурно-мистецький проєкт; сучасна опера; музично-театральне видовище.

Гуменюк Татьяна Константиновна, доктор философских наук, профессор, заслуженный работник образования Украины, проректор по научно-методической работе Киевского национального университета культуры и искусств; Кривошея Татьяна Александровна, доктор культурологии, и.о. профессора Национальной музыкальной академии Украины имени П.И.Чайковского

Рецепция «perola barossa» (удивительная жемчужина) в современном художественном пространстве Украины

Целью исследования является рассмотрение современных рецепций барочной культуры в украинских художественных практиках во взаимосвязи и пересечении культур разных эпох. Одним из вариантов такой связи культур является рецепция. **Методологию исследования** составляют теоретико-интерпретационные модели анализа, метод моделирования мировоззренческих характеристик барочной чувственности в современных рецепциях (теоретических и культурных). **Научная новизна** заключается в рассмотрении проектной деятельности «Opera Ukraine» (спектакль «Дидона и Эней» Г. Перселла), в раскрытии актуальности барочных рецепций в современном культуротворческом процессе. Для современной реконструкции композиторского замысла и барочной постановочной эстетики авторы проекта применили метод исторически информированного исполнительства. Эстетически-просветительская и этическая функции в этом проекте неразделимы. Постигание геніального музыкального произведения, уникально объединенного со словом о нем, усиливает его сущность как удивительной жемчужины – «perolabarossa». **Выводы.** Рецепция культуры «золотой ауры» великих эпох (Барокко) способствует восстановлению культурной идентичности, предостерегает от поликультурной фрагментарности, создает условия для налаживания связей между культурными эпохами. Искусство – это определенное пространство в целостном поле культуры. Отдельные его виды взаимодействуют с социокультурной средой. Как целостная система они исторически изменчивы, эволюционируют под воздействием различных культурно-исторических факторов. Развитие и распространение современных информационных технологий не только вызывает к жизни новые виды и жанры искусства, но и непосредственно влияет на процесс создания и реализации художественных произведений, на характер их восприятия широкой аудиторией. Осознание того, что современный человек теряет целостность, разрушаются традиционные формы искусства, и побуждает обратиться к культуре барокко. Эстетика бароко ремінісцентно превращается в один из основных маркеров массовой культуры.

Ключевые слова: рецепция Барокко; «perola barossa»; разрыв; современная художественная практика; культурно-художественный проєкт; современная опера; музыкально-театральное зрелище.

Gumenyuk Tatyana, Doctor of Philosophy, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Vice-Rector for Scientific and Methodical Work of the Kiev National University of Culture and Arts; Krivosheya Tatyana, doctor of cultural studies, acting Professor of the National Music Academy of Ukraine named after P.I.Tchaikovsky

Reception "perola barocca" (amazing pearl) in the modern artistic space of Ukraine

The purpose of the article is to consider contemporary Baroque receptions in Ukrainian artistic practices in the interconnection and intersection of cultures of different epochs. One of the options for such a connection of cultures is the reception. **The methodology** of the research consists of theoretical and interpretive models of analysis, the method of modeling the world-view characteristics

of baroque sensuality in modern receptions (theoretical and cultural). **The scientific novelty** consists in the consideration of the project activity "Open Opera Ukraine" (performance "Didon and Aeneas" G. Purcell), in the disclosure of the relevance of baroque receptions in the modern process of growth. For the modern reconstruction of the composer's conception and baroque stage aesthetics, the authors of the project used the method of historically informed performance. The aesthetic-educational and ethical functions in this project are inseparable. The comprehension of a genius musical work, uniquely combined with the word about him, strengthens his essence as an amazing pearl - "perola barocca". **Conclusions.** The reception of the culture of the "golden aura" of the great epochs (Baroque) contributes to the restoration of cultural identity, warns against multicultural fragmentation, creates conditions for the establishment of links between cultural epochs. Art is a definite space in the holistic field of culture. Some of its species interact with the sociocultural environment. As a holistic system, they are historically volatile, evolving under the influence of various cultural and historical factors. The development and dissemination of modern information technologies not only brings to life new kinds and genres of art but also directly influences the process of creation and implementation of works of art, the nature of their perception by a wide audience. Awareness of the fact that modern man loses integrity, the traditional forms of art are destroyed and encourages us to turn to the baroque culture. Baroque aesthetics reminiscently turns into one of the main markers of mass culture.

Key words: Baroque reception; "perola barocca"; gap; modern art practice; cultural and art project; modern opera; musical and theatrical performance.

Актуальність теми дослідження. Теоретичні рефлексії сучасних художніх процесів і явищ все частіше зосереджуються на питанні зв'язку і перетину культур. Минуле-сучасне-майбутнє вибудовується як драма (дія, дійство) налагодження нових перетинів між часами і культурами. Така ситуація свідчить, що нинішня (чи то пост-постмодерна?) культура так і не сформувалась як цілісність. «Культури Європи (Античність, Середньовіччя, Новий час), Азії та Америки» «тиснуться» в одній свідомості: їх ніяк не можливо розташувати по «висхідній» лінії <...> єдиного «торованого шляху» розвитку людства [9, 38].

Як відповідь на таку полікультурну «тисняву» спів-часовості сприймається осмислення культурної вертикалі і культурної горизонталі у дискурсивних моделях ризоми (за Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі) як трансформованої реальності, реальності-трансформера, у якій нинішнє (сьогодення) пов'язує окремі культурні епохи й феномени у «великому часі» (М. Бахтін). У такому ж сенсі слід сприймати й концепцію футурошоку А. Тоффлера, засновану на ідеї проектування майбутнього в категоріях минулого-сучасного (такий собі «Futur antérieur» в культурі). Фантоми майбутнього, які виникають у процесі такого конструювання, мають «створювати повноцінне життя й здорову психосферу для цивілізації, яка постане завтра» [10, с. 492], тобто після третьої хвилі.

Метою дослідження є розгляд сучасних рецепції барочної культури в українських мистецьких практиках у взаємозв'язку і перетині культур різних епох. Одним із варіантів такого зв'язку культур є рецепція.

Наукова новизна полягає у розгляді проектної діяльності «Open Opera Ukraine» (вистава «Дідона та Еней» Г. Перселла), у розкритті актуальності барокових рецепцій в сучасному культуротворчому процесі. Для сучасної реконструкції композиторського задуму і барокової постановочної естетики автори проекту застосували метод історично поінформованого виконавства. Естетично-просвітницька й етична функції в цьому проекті нероздільні. Осягнення геніального музичного твору, унікально поєданого зі словом про нього, посилює його сутність як дивовижної перлини – «perolabarocca».

Стан наукової розробки проблеми. Тенденції до актуалізації стилю бароко спостерігаються в теоретичних працях. Зокрема, про «успадковані» ознаки бароко, навіть про «необароко» в культурі кінця ХХ – початку ХХІ століть писали О. Калаберезе [13], М. Липовецький [8], Г. Яусс [14] та ін. Барокове світовідчуття в сучасній культурі досліджували В. Беньямін «Походження німецької барочної драми» (1928) [2], В. Шкловський [12], Д. Чижевський [11].

Виклад основного матеріалу. Моделювання одночасся – це варіант сучасного гуманітарного проекту, зосередженого на культивуванні життєво необхідного почуття приналежності, виробленні настанови на спільність (на протигагу самотності «людини модерну»). Проектувальник потрапляє в ситуацію, коли перед ним постає магічний кристал певної візуалізації непередбачуваних культурних варіацій без обмежень щодо їх вибору. Утім, механодетермінізму протистоїть нова, антропоцентрична чи антропозберігаюча концепція, згідно з якою культура стає елементом архетипного конструювання форм, а форма має бути культурно й генетично виведена аналогічним шляхом.

Одним із варіантів «зв'язку», перетину культур є рецепція, яка ще не набула конкретного, науково обґрунтованого культурологічного визначення. З нашого погляду, її дослідження потребує вироблення необхідного методологічного ґрунту для визначення сутності сучасних культурних зв'язків, запозичень, актуалізацій, ремінісценцій, алюзій тощо. Таких досліджень ще не багато в культурології. Водночас, актуальна проблема рецепції культури бароко в сучасній мистецькій практиці спонукає розглянути головні «мотиви» моделі буттєвості мистецтва.

Мистецтво (художня культура) – це певний простір у цілісному полі культури. Окремі його види активно взаємодіють із соціокультурним середовищем. Вони історично мінливі, еволюціонують під впливом різних культурно-історичних факторів. На відміну від попередніх епох, коли головною ознакою мистецтва вважали не його функціональність, а естетичність, протягом ХХ століття увиразнилась тенденція до надання художній культурі позаестетичних функцій, переважно комерційного характеру.

Науково-технічна революція, розпочавшись у другій половині ХХ століття, з часом видозмінюючись як інформаційна, а згодом – як електронна, трансформується сьогодні в «нанореволюцію».

Це не тільки викликає до життя нові види і жанри мистецтва, а й безпосередньо впливає на процес творення й реалізації художніх творів, на характер їх сприйняття широкою аудиторією.

Сьогодні наукове мислення поширюється й у сферах художньої творчості. Мистецтво і його концептуальні рефлексії становлять тепер певну цілісність. Як іронічно зауважив Славоу Жижек, сучасні митці вже просто не мають права удавати із себе наївних художників, які запевняють, що творять з натхнення, що роблять те, що роблять, а інші нехай інтерпретують. Тепер кожен митець має бути водночас й інтерпретатором [5]. Отже, образи предметного середовища все більше ускладнюються внаслідок того, що втілюють напружений той драматизм, якого сповнені інші сфери суспільного життя: політична, ідеологічна, соціокультурна. Навіть культура стає небезпечною через негативний вплив мас-медіа і формування тотального, всеохоплюючого комунікативного простору. Певна небезпека містить і віртуальна реальність, яка ніби заспокоює, створює відчуття затишку, надає можливість віднайти свою екологічну нішу, але кіборги-мутанти сягають надлюдських, нереальних конфігурацій, які не мають відповідних предметних форм у культурі. Новітні технології сприяють уніфікації, а згодом і глобалізації процесів художньої творчості як такої.

Водночас, необхідно звернути увагу і на поширення нових форматів «споживання» художньої продукції, виведення її на глобальний культурно-художній ринок. Теоретики постмодернізму стверджують, що цілеспрямоване стимулювання процесів споживання сприймається вже як певна катастрофа. У контексті таких суперечностей актуалізується проблема рецепції культури Іншого як постійного відродження у часопросторі культури «золотої аури» великих епох і художніх стилів, мистецьке «відтворення» яких сприяє відновленню рівноваги й ідентичності. Європейський досвід лише зовні видається невидимим. Однак саме художні тенденції кінця ХХ – початку ХХІ століть переконують, що цей європейський культурний досвід у поєднанні з українським духовним потенціалом становлять основу для формування культурної ідентичності. Тому нині все більшого поширення набуває думка про наявність двох видів культурної рецепції – явної і прихованої. Якщо перша (явна) виявляє себе переважно як безпосередня реакція на явища світової (європейської) культури, то друга (прихована) постає як сприйняття цього досвіду на ґрунті своєї культури.

Усвідомлення того, що людина нашого часу втрачає цілісність, що зазнають руйнації звичні форми мистецтва, спонукає звернутись до культури бароко – культури «початку нового століття». Відображаючи крах ренесансних ідеалів і віри в людину та її можливості, цей великий стиль (ХVI ст.) впливав на творчість митців класицизму, рококо, він приховано і відверто постає в мистецьких новаціях модерністів і постмодерністів. Таке широке звернення до бароко, від самого початку його виникнення, можна пояснювати, услід за французьким мистецтвознавцем Фредериком Дасса, універсальною, позачасовою цінністю цього стилю: «Його ознаки виявляються в деяких творах мистецтва, починаючи від первісного суспільства, і аж до наших днів. Барочна складова людського духу, перебуваючи у пригніченому стані, здійснює вплив на світ форм і ідей споконвіку: за сприятливих умов вона домінує у творчій діяльності» [3. 119-120].

Сьогодні мистецтво доби бароко привертає до себе увагу передусім креативних митців, відвертих новаторів-постановників, а також дослідників. Естетика бароко ремінісцентно перетворюється на один із визначальних маркерів маскульту: зокрема, ідеться про барочні фантоми Капітолія в «Голодних іграх» С. Коллінз, про фестивіні образи людей-фрїків майбутнього у фільмі «П'ятий елемент» Люка Бессона. Показовим текстом рецепції бароко є, безумовно, робота Ж. Дельоза «Складка. Лейбніц і бароко», у якій розглядається тема розриву і ознак барочного світогляду [4]. Метафора бароко, за Дельозом, – це величне віяло з безліччю згинів і складок, які, розгортаючись, відкривають безліч несподіваного, цікавого і прихованого. Бароко створює нескінченні позачасові моделі творинь на стиках – «зовнішнє/внутрішнє», «вгору/низ», «духовне/матеріальне», «Захід/Схід», «активне/пасивне», «світло/тінь», «форма/текстура», «одиниця/нуль». Тобто, опозиція всього з усім у барочному світобаченні гармонізується, грайливо взаємодіє, перетворюючи трагедію розриву на величний і прекрасний театр. Так само й мистецтво цієї епохи дивує глибиною, різноманітністю, універсальністю й невичерпністю образів та ідей. І тут правомірно постає риторичне запитання: А чи буває мистецтво інакшим? Чи є якась культурна епоха в історії людства, яка не могла бути окреслена такими ж словами? Відповіддю постає саме бароко, яке в сучасних умовах культуротворення продовжує сягати, доповнюючи своїми «віялами» різні варіанти картин світу для людини культури, розгойдуючись між протилежностями-суперечностями, додаючи до загального потоку змістів свою світоглядну модель.

Незважаючи на те, що категоричне протиставлення барочної і класицистичної епох викликає непримиренні суперечки серед науковців, не можна не визнати того, що барочні явища застосовують як інструмент для заперечення попередніх стилів, світоглядів, умонастроїв. Саме таке «призначення» споріднює бароко з «перехідними» епохами в культурі, для яких характерне дискретне сприйняття дійсності, кризове відчуття світу як хаосу, позбавленого цілісності, «причинно-наслідкових зв'язків та ціннісних орієнтирів», «світу децентралізованого» [6, 205], світу, який становить набір цитат і невпорядкованих, непропорційно поєднаних фрагментів. До речі, фрагментарність і дискретність, невизначеність і невисловленість спонукають шукати силу, здатну об'єднати. І вже вкотре в історії цю місію перебирає на себе творчість, завдяки якій художніми засобами відтворюється сприйняття життя як цілісного організму, здатного втілити цю цілісність в культурі.

Мета статті, як вже було заявлено, – розглянути сучасні рецепції барочної культури в українських мистецьких практиках, взаємозв'язки і перетин культур, актуалізувати питання про рецепції культури бароко в сучасній мистецькій практиці на прикладі вистави «Еней та Дідона» Генрі Перселла, створеної об'єднанням «Open Opera Ukraine».

Унікальність цього дійства полягає передусім у розширенні часової панорами сьогоdnішнього музично-театрально дійства, аж до XVII століття, до великої культурної епохи Бароко. Для сучасної реконструкції композиторського задуму і барокової постановочної естетики автори проекту свідомо застосували метод історично поінформованого виконавства, який передбачає поєднання теоретичних знань про «тонкощі» музичної культури доби. Сюжет опери безпосередньо пов'язаний з бароковим стилем, емблемою якого стала армілярна сфера, модель земної кулі з численними еліпсами. Вона символізує небесні перетворення, мореплавання і мореплавців, які відкривали нові світи на Заході і Сході. Прискіплива автентика вокального й інструментального виконання осучаснена чуттєвістю сьогодення (молоді голоси, красиві герої, емоційний діалог з публікою, благородна манера виконання, виразна й багата відтінками інтонацій акторська гра), актуальною постановкою, нетлінним сюжетом про кохання, втіленим музичною мовою вічності (бароко). Усе це, помножене на «технологічність» PR з належним брендингом, створює ідеальну формулу народження актуального культурно-мистецького прецеденту. Під час роботи над цією виставою сформувався колектив однодумців, які ефективно, з незмінним успіхом популяризують оперу, доводять, що цей динамічний, яскравий жанр, як і раніше, здатен дивувати і захоплювати.

Справжньої подієвості цій оперній постановці надало досить своєрідне її втілення як культурного проекту з багатьма складовими. Так, програмна директорка Open Opera Ukraine Анна Гадецька стверджує, що опера – це жанр, здатний поєднувати всі види мистецтва, відомі людству. Опера може бути втілена у найнесподіваніших видовищах, але вона ніколи не втрачає інтелектуальності. Опера актуалізує стільки несподіваних ідей, які випереджають найсміливіші прогнози філософів-культурологів. Та головне полягає в тому, що оперу сприймають геть усі, незалежно від віку, її слухачі – віком від 5 до 100, ті, хто бажає спілкуватися мовою історій-ідей, втілених у звуках.

Крім авторів проекту і митців-виконавців, над його втіленням працював колектив спеціалістів у складі звукорежисерів, режисерів із світла й спецефектів, лекторів, дослідників старовинної музики, менеджерів проектів тощо. З'ясувалося, що попит на створений мистецький продукт, а отже, і його прибутковість суттєво зростає, якщо здійснити його випуск в різних «упаковках», тобто запропонувати слухачам різні формати споживання. Саме тому постановочну групу доповнила команда менеджерів на чолі з продюсером, який бере на себе всі ризики, пов'язані із втіленням творчого задуму. Продюсер починає відіграти роль регулятора економічних відносин, а процес планування, створення і реалізації сукупності синтезованої художньої продукції, об'єднаної спільною концепцією, назвали проектом. У контексті роздумів над цим явищем, на прикладі проекту «Open Opera Ukraine», зацікавлює твердження М. С. Кагана, який звертає увагу на тенденцію, поширену в культурі сучасності. Ідеться про те, що: «...проблема роздвоєння культури на елітарну і масову набула нових аспектів, адже завдяки нечуваному розвитку техніки остання має можливість чинити на художню культуру такий вплив, якого не в змозі була здійснювати в минулому столітті, коли її вважали антиподом мистецтва» [7, 277].

Іншою важливою новацією цього оперного проекту став спосіб залучення аудиторії, щоб надати спектаклю образу культурно-мистецької подієвості. Віддзеркалюючи художнє життя Києва, одного з головних мистецьких осередків в Україні, ця постановка в її інваріантах (тобто дійства-спектаклю, лекцій, майстер-класів, публічних репетицій, флешмобів тощо) створювала атмосферу подієвості і в Одесі, Харкові, Львові, Сумах (під час гастролей). Атмосфера барокової опери осучаснювалась введенням її в контекст сьогодення – у міський простір, в його культурно-мистецьке життя, вільно «граючись» лінзами-гетеротопіями. Барокова містерія, сприяючи «розлому» внутрішнього сценічного простору, що виявилось у дрібно-фрагментарних формах театрального дійства (мінливість сферичних обертів, динаміка рухів «вгору-низ» сходами), які доповнюються зовнішніми просторовими переходами-гетеротопіями: вистава має відбуватись будь-де – на колишньому воєнному заводі, стадіоні, вокзалі – тільки не в оперному театрі. Тому, вибудовуючи стратегію втілення цього оперного проекту, менеджмент мав зважати на чинник просторової локалізації культурно-мистецького життя.

Яка художня атмосфера в Києві сьогодні? Які компоненти утворюють її? Ці питання постають щоразу, коли замислюєшся над мистецькими подіями, які набувають значного резонансу в культурному і мистецькому житті. Є всі підстави стверджувати, що тонатмосфера Києва без таких (часом несподіваних) разових культурно-мистецьких акцій, які здійснює «Open Opera Ukraine», виглядала б значно біднішою. Барви цього неординарного дійства у творчому житті столиці чи не найяскравіші. І це зумовлено багатьма причинами. По-перше, навіть пересічний глядач мав змогу усвідомити цілісність задуму. Це пояснюється тим, що чітко було артикульовано ідею для самих організаторів видовища, вдало обрано твір і виконавців, що й визначило логічну побудову дійства. По-друге, потужною була реклама: преса, Інтернет-мережі, програма-інформація, що дало змогу сформуувати актуальний, «модний» образ барокової опери як сучасної культурної події, мотивувати до неї, переконати в її необхідності й важливості.

Естетично-просвітницька й етична функції в цьому проекті нероздільні. Видовище вражає своєю святковістю, підкресленою рекреаційною спрямованістю, піднесено-духовною атмосферою, сповненою особливого ліризму. Сподівання дива від геніального музичного твору, унікально поєднаного зі словом про нього, посилюється глибоким осягненням прихованого змісту виразу «regola bagossa», який у перекладі з португальської означає – дивовижна перлина. Усе це й визначило успіх цього унікального видовища: міжнародне журі Першого всеукраїнського театрального фестивалю-премії «GRA» («Great Real Art») одностайно визнало виставу «Дідона та Еней» кращою в номінації «кращий виступ в жанрі опери/ оперети/мюзиклу» (листопад, 2018).

Варто відзначити, що відвідання опери – це завжди певне культурне спілкування, певний високоінтелектуальний і естетичний відпочинок. Як і на початку виникнення цього синтетичного і видовищного театрального дійства, воно передбачає духовне й «статусне» спілкування. Сьогодні ці процеси поступово відроджуються. Виставу «Дідона та Еней» високо оцінило не тільки журі – вона зацікавила фахівців і поціновувачів опереного мистецтва, державних діячів, представників фінансових структур і шоу-бізнесу, засобів масової комунікації. Її успіх переконав і необхідності зважати на стереотипи соціальної поведінки, які виражають потяг до певних естетико-художніх ритуалів і трендів.

Крім того, конкуренція як спосіб утвердження у світі на початку XXI століття охоплює й мистецтво опери, яке, поряд з іншими видовищними формами, розвивається завдяки новим виражальним засобам – хоча б і таким, як барокова опера. Зрештою, діяльність громадської організації «Опера Орега Україна», робота авторів, організаторів і виконавців проекту спрямована на формування нової культури сприйняття шляхом втілення сучасних оперних постановок, на розвиток аудиторії й професіоналізацію молодих талантів. Такі постановки-рецепції створюють необхідне тло для розвитку (а не для виживання) культурно-мистецької сфери в Україні.

Відомо, що мистецькі індустрії прибуткові, надто, коли всі компоненти певного проекту зведені в одну площину. Нові технології дають можливість на сучасному рівні здійснювати музично-театральні вистави, музично-художні дійства і програми, зрештою, мистецькі видовища й публічні фестивалі.

Розглянута постановка барочної опери співзвучна концепції «безперервного мистецтва» (В. Шкловський), згідно з якою «уламків», «фрагментів» у мистецтві не існує (незважаючи на різноманітність і різноманітність його проявів) [12]. Для людей, які йдуть одним шляхом і не знають про це, мистецтво у своїй поліваріативності містить цілісність і одночасовість усіх попередніх епох. Тому культурна рецепція (на прикладі барокової опери) – це і є метод збирання епох і часів, їх актуалізація в сьогоденні, доказ послідовності і тягlostі явищ мистецтва.

Як переконає досвід постановників «Дідони та Енея», опера, особливо барокова, несподівано стала ідеальною моделлю, завдяки якій класичні художні твори набувають нового, сучасного смислу. Багатством, примхливістю, орнаментальністю, вишуканістю художніх форм дійство нагадує арабеску, воно вражає врівноваженістю художніх елементів. Таке вирішення зумовлене прагненням постановників відтворити стан кризового світовідчуття, що супроводжується фрагментарним сприйняттям дійсності з подальшою «натхненною» матеріалізацією цієї дійсності в таких самих «розсіяних» формах. Вальтер Беньямін писав у своїй роботі «Походження німецької барочної драми» (1928): «Алегорична фізіономія природо-історії, представлена на підмостках драмою, справді сприймається як руїна. З нею історія чуттєво перемістилась на арену. Зафіксована в такому образі, історія обертається на процес не вічного життя, а, скоріше, нестримного розпаду. У царині думки алегорія те саме, що в царині речі – руїна. Звідси – барочний культ руїн» [2, 186]. На думку вченого, алегорія, пов'язана з «фрагментарністю, невпорядкованістю, захаращеністю», в умовах руйнації світоустрою-історії вказує на прагнення до «символічної цілісності».

Справді, оригінальність задуму авторів проекту не є запорукою успіху й досконалості його втілення. Однак здійснена постановка «Дідони та Енея» відбиває найсуттєвіші ознаки сучасного творчого процесу: по-перше, традиції бароко актуалізуються й розвиваються в сучасній культурній ситуації; по-друге, і, можливо, головне, – це дійство спонукає зрозуміти роль рецепції в культурі. Тим більше, що рецепція як фактор активного відбору особливо виявляє себе в переломні історичні моменти, коли спрацьовує «рефлекс досвіду часу, цей конститутивний чинник кожної свідомості епохи» [14, 12].

В озвученні «горизонту (обрю) сподівань» українського мистецтва на початку XXI століття особливого набуває значення суспільно-культурна база сучасного історичного процесу. На критерії знання і сприйняття мистецтва значною мірою впливали процеси становлення державності й усвідомлення української культурної ідентичності і кристалізації національної самосвідомості вже в нових, постсучасних умовах. Увиразнюється «національний вододіл» (Г. Грабович) між українською і сусідніми культурами. Увиразнюється профіль українського художнього поступу. Утвердження на національному ґрунті відкриває шлях для спокійного сприйняття, до діалогу, адже духовна дистанція уже визначена.

Показовою видається барокова рецепція Д. Чижевського, який, досліджуючи ментальні характеристики українців, наголошував, що барокові ознаки (декоративність, орієнтація на «видимість», а не на «буття») й досі є вирішальними у визначенні нашого національного типу. Барокові характеристики зумовлюють певні «психічні пригоди», тобто суперечності між великим і значним. Українцям (за Чи-

жевським) притаманно безстрашно «змішувати» будь-які протилежності, які виявляються як у повсякденному житті, так і в мистецтві [11, 41].

Для сучасного українського суспільства сучасна рецепція бароко – це також своєрідне долання культурного розриву. У цьому полягає особливість сучасної культурної ситуації, коли мистецтво нарешті обирає важливу позицію – визначає культурну тяглість, перетворюючись на інструмент лікування постколоніальних, пострадянських травм, латаючи «культурні діри» випадінь із світового художнього контексту цілими поліннями «розстріляного відродження» або «будинками "Слово"».

До речі, ця нова функція мистецтва стала можливою в умовах полікультурного сьогодення. Принаймні, «демократизація» культурних цінностей відкриває мистецький канал для постійного взаємозв'язку минулого – теперішнього – майбутнього. Культура – це єдиний відомий феномен гармонійного перетикання всіх її складових.

Барокова опера в часи свого розквіту побутувала лише в аристократичних колах. У наш час процеси демократизації культури спрямовують високе мистецтво у буттєвий ареал минулого-майбутнього. Це характерно й для мистецтва українського авангарду, яке актуалізує собою ту Україну, яку знищили, втратили, забули, але яка зберігалась (часто фрагментарно), була завжди. Таке «пригадування» себе позбавляє людину відчуття меншовартості, психології жертви. Саме на цьому аспекті наголошує у своїй проектній діяльності і Тетяна Філевська, відкриваючи для широкого глядача «українського» Малевича.

Виявляючи зв'язок бароко з сьогоденням, ми справді переконаємося в позачасовому характері цього стилю мислення, яке відбиває внутрішню духовну кризу людей, змушених жити в часи краху світоглядних настанов і втрати сприйняття життя як цілісності, з відчуттям непізнанності істини.

Такі культурно-мистецькі проекти-рецепції, як постановка зусиллями «Open Opera Ukraine» барокової опери «Дідона та Еней», є потужним механізмом самоідентифікації й чинником гуманізації в глобальному полікультурному світі.

Висновки. Рецепція культури «золотої аури» великих епох (Бароко) сприяє відновленню культурної ідентичності, застерігає від полікультурної фрагментарності, створює умови для налагодження зв'язків між культурними епохами. Мистецтво – це певний простір в цілісному полі культури. Окремі його види взаємодіють із соціокультурним середовищем. Як цілісна система вони історично мінливі, еволюціонують під впливом різних культурно-історичних факторів. Розвиток і поширення сучасних інформаційних технологій не тільки викликає до життя нові види і жанри мистецтва, а й безпосередньо впливає на процес творення й реалізації художніх творів, на характер їх сприйняття широкою аудиторією. Усвідомлення того, що сучасна людина втрачає цілісність, зазнають руйнації традиційні форми мистецтва, спонукає звернутись до культури бароко. Естетика бароко ремінісцентно перетворюється на один із визначальних маркерів масової культури.

Література

1. Бароко. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 2; [Пер. з франц.]. Львів: Дух і Літера, 2011. С. 301-315.
2. Беньямин В. Происхождение немецкой барочной драмы. Москва: Аграф, 2002. 228 с.
3. Дасса Ф. Барокко. Архитектура между 1600 и 1750 годами. Москва: Астрель, 2002. 160 с.
4. Делез Ж. Складка. Лейбниц и барокко. Москва: Логос, 1998. 264 с.
5. Жижек С. "Надо быть пессимистом в ожидании чуда..."// Худ. Журнал. 2008. № 67-68..
6. Ильин И. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. Москва: Интрада, 1999. 256 с.
7. Каган М.С. Введение в историю мировой культуры. Книга вторая. Санкт-Петербург: Петрополис, 2003. 368 с.
8. Липовецкий М. Концептуализм и необарокко // НГ Ex libris. Москва, 2000. № 7. С. 3.
9. Теоретическая культурология. Москва: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга; РИК, 2005. 624 с.
10. Тоффлер Э. Третья волна. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2004. 781 с.
11. Чижевський Д. До характерології слов'ян. Українці. Філософські твори: у 4-х томах. Т. 2. Київ: Смолоскип, 2005. С. 36-42.
12. Шкловський В. Конец барокко. Гамбургский счет. Статьи-воспоминания-эссе (1914-1933). Москва, 1990. С. 448-454.
13. Calabrese, O. Lambert, C. Neo-Baroque. A Sign of the Times. Princeton Univ. Press. 2017. 252 p.
14. Jauss H. R. Tradycja literacka a dzisiejsza świadomość nowoczesności // Historia literatury jako prowokacja. Warszawa: Instytut Badań Literackich, 1999. p. 9-49.

References

1. Baroko. (2011). slovnky filosofij: Leksykon neperekladnostej. T. 2; [Per. z francz.]. Lviv: Dux i Litera. pp. 301-315.
2. Benyamyn V. (2002). Proysxozhdenye nemeckoj barochnoj dramy. Moskva: Agraf. p. 228.
3. Dassa F. (2002). Barokko. Arxytektura mezhdu 1600 y 1750 godamy. Moskva: Astrel. p. 160.
4. Delez Zh. (1998). Skladka. Lejbnycz y barokko. Moskva: Logos. p. 264.
5. Zhyzhkek S. (2008). "Nado bit pessymystom v ozhydanuy chuda..."// Xud. Zhurnal. pp. 67-68.
6. Ilyn Y. (1999). Poststrukturalyzm. Dekonstruktivyvym. Postmodernyzm. Moskva: Yntrada. p. 256.
7. Kagan M.S. (2003). Vvedenye v ystoryyu myrovoj kulturi. Knyga vtoraya. Sankt-Peterburg: Petropolys. p. 368.
8. Lypoveczkyj M. (2000). Konceptualyzm y neobaroko // NG Ex libris. Moskva. # 7. p. 3.
9. Teoretycheskaya kulturologyya. (2005). Moskva: Akademicheskyj Proekt; Ekaternyburg: Delovaya knyga; RYK. p. 624.
10. Toffler E. (2004). Tretya volna. Moskva: ООО «Yzdatelstvo AST». p. 781.
11. Chyzhevskyy D. (2005). Do xarakterologiyi slov'yan. Ukrayinci. Filosofski tvory: u 4-x tomax. T. 2. Kyviv: Smoloskyp. pp. 36-42.
12. Shklovskyy V. Konecz barokko. Gamburgskyy schet. Staty-vospomynanyya-эссе (1914-1933). Moskva. pp. 448-454.
13. Calabrese, O. Lambert, C. Neo-Baroque. (2017). A Sign of the Times. Princeton Univ. Press. p. 252.